UCHWAŁA NR 96/XV/19
RADY MIEJSKIEJ W CIECHANOWCU

z dnia 21 listopada 2019 r.

w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami Gminy Ciechanowiec na lata 2020 – 2023”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506, 1309, 1696 i 1815) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 i 2245 z 2019 r. poz. 730 i 1696) Rada Miejska w Ciechanowcu uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program opieki nad zabytkami Gminy Ciechanowiec na lata 2020 – 2023”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Ciechanowca.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Marek Karolewski

Załącznik do uchwały Nr 96/XV/19
Rady Miejskiej w Ciechanowcu
z dnia 21 listopada 2019 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

GMINY CIECHANOWIEC

NA LATA 2020-2023

CIECHANOWIEC 2019 r.

1. **Wstęp**

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ciechanowiec jest dokumentem pomocniczym w pracy gminy i określa zadania dotyczące sfery szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego na szczeblu gminnym. W swych założeniach program ten jest zgodny z dokumentami o charakterze strategicznym, dotyczącymi ochrony i opieki nad zabytkami oraz planowania przestrzennego, sporządzonymi na poziomie ogólnokrajowym, wojewódzkim oraz gminnym.

Podstawę sporządzenia programu opieki nad zabytkami stanowią *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ciechanowiec*, *Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Ciechanowiec do roku 2020*, *Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Ciechanowiec*, a ponadto dokumenty prawa miejscowego, jakimi są *Miejscowy plany zagospodarowania przestrzennego dotyczący terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady, Wojtkowice-Glinna.*

Działania związane z rozwojem gminy muszą opierać się na jej zasobach i walorach. Konieczne, zatem jest wykorzystanie zarówno zasobów środowiska przyrodniczego, jak i środowiska kulturowego, jako głównych elementów polityki gminnej. Gmina planując rozwój musi uwzględniać pielęgnowanie tożsamości kulturowej przejawiającej się między innymi w dziedzictwie materialnym. Krajobraz kulturowy z zasobem zabytków ukazuje odmienność, która odpowiednio wypromowana może podnieść atrakcyjność ekonomiczną regionu, przede wszystkim na polu rozwoju turystyki i związanej z nią przedsiębiorczości lokalnej. Podniesienie jakości warunków życia mieszkańców jest związane bezpośrednio z jakością przestrzeni kulturowej gminy.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ciechanowiec dotyczy zatem działań decydujących o stanie zasobów i walorach gminy i mających na celu poprawę funkcjonowania materialnego dziedzictwa kulturowego. Ważnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy współudziale lokalnej społeczności i zaangażowaniu jej członków w pracę zawodową, działalność społeczną, czy działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych. Zaś władze gminne muszą usprawnić mechanizmy regulujące te kwestie i zastosować instrumenty prawne pobudzające i wspierające inicjatywy mające taką opiekę na uwadze.

2. **Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami**

Obowiązek opieki nad zabytkami nakładają na samorządy ustawa o samorządzie gminnym i ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art.7. ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z późn. zm.) pomiędzy zadaniami własnymi gmin wymienia m.in. sprawy kultury, w tym prowadzenie bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi zaś ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.), która wprowadza taki obowiązek na szczeblu wojewódzkim, powiatowym oraz gminnym. Zgodnie z art. 87 cytowanej ustawy burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę miejską, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu burmistrz sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia radzie miejskiej.

3. **Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce**

Naturalnym fundamentem dla tworzenia strategii ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego jest Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej, która w art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 uznaje ochronę zabytków za konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

- ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1186 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.),

- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1614 z póź zm.),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2204 z póź zm.),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 688 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 917),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
- ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 553 z póź. zm.).

4. **Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego**

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.) określa przedmiot ochrony i opieki jakim jest zabytek. W brzmieniu art. 3 pkt 1, zabytek to: „nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową".

Obowiązująca ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wyodrębniła dwie formy podejścia do zabytków. Mówi się w niej o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

Zgodnie z art. 4: „Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska."

Zgodnie z art. 5: „Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii i kultury."

Kolejny przepis (art. 6) wyszczególnia zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne i wskazuje, co pod tymi pojęciami jest rozumiane:

- za zabytki nieruchome uznaje się, w szczególności: krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- za zabytki ruchome uznaje się, w szczególności: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytkami archeologicznymi są, w szczególności: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej;
- ponadto, zgodnie z przepisem, ustawowej ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Cztery prawne formy ochrony zabytków określa artykuł 7 cytowanej ustawy:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Rejestr zabytków na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8). Zabytek nieruchomy wpisywany jest na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku (art. 9 ust. 1 i 2). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru zabytków na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę (art. 10 ust. 1 i 2). Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 nr 113 poz. 661).

Uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury następuje w formie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego (art. 15 ust. 1).

Utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej może nastąpić na podstawie uchwały rady gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 16 ust. 1).

Ustalenia ochrony dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, dokonuje się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. W zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 19).

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Rada Ministrów uchwałą nr 82/2019, w dniu 13 sierpnia 2019 r., przyjęła Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, którego cel główny został sformułowany jako: „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Do jego realizacji opracowano trzy cele szczegółowe:

1) wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,

2) wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,

3) tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji, które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

W Krajowym programie zostały sformułowane zagadnienia horyzontalne czyli tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to:

a) podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.),

b) porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C),

c) zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.),

d) wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,

e) zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

4.2. Założenia zawarte w *Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020*

Przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013* i *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020* przygotowane w 2005 r. przez Ministerstwo Kultury, będące rządowymi dokumentami tworzącymi ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską, zawierają ogólne założenia do tworzenia programu opieki nad zabytkami. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu *Narodowej Strategii Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski* jest *Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”*. Stanowi on część składową *Narodowej Strategii Kultury*. Program ten jest zgodny z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 roku o *Narodowym Planie Rozwoju* (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1465) oraz z założeniami do krajowego programu ochrony zabytków. Podstawą do sformułowania *Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”* jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniana kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

W ramach tej strategii określone zostały podprogramy, priorytety i działania *Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Narodowego”*:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków. Jednym z celów tego działania jest wykształcenie zachęt dla przedsiębiorców i osób fizycznych do inwestowania w zabytki.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne i inne cele społeczne. Przewidziano między innymi programy wsparcia finansowego (np. *Promesa Ministra Kultury*).

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2.1 Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Przewidziano między innymi organizowanie letnich szkół dziedzictwa dla uczniów.

Działanie 2.2 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granicę. Przewidziano budowę sieci informacji wirtualnej.

4.3. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. w znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów poprzemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.4. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, to program, którego celem jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. w stosunku do dziedzictwa kulturowego, najważniejsze znaczenie ma czwarty cel szczegółowy, czyli *rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego*, oraz priorytet 4.1: *wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej.* Wśród najważniejszych działań w tym zakresie wymieniono:

- tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie
- lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.
- szczególne znaczenie w ramach SRKS ma aktywny udział społeczeństwa w ochronie dziedzictwa kulturowego.

4.5. Gminny program opieki nad zabytkami a dokumenty wykonane na poziomie województwa i powiatu

4.5.1. *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego (z 2017 roku)*

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ciechanowiec jest zgodny z wyznaczonymi w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego* celami polityki przestrzennej, zasadami zagospodarowania przestrzennego województwa oraz zasadami ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego. W sferze kulturowej obejmującej ochronę dziedzictwa kulturowego

przyjęto w planie ogólne zasady kompleksowych działań ochronnych i rewaloryzacyjnych oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

4.5.2. *Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.*

W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r. przyjętej Uchwałą Nr XXXI/374/13 Sejmiku Województwa Podlaskiego z 09.09.2013 r., za jeden z kierunków działań interwencyjnych w realizacji założonych celów uznano potrzebę efektywnego wykorzystania potencjału kulturowego oraz zwiększenie obecności kultury w życiu codziennym poprzez poprawę dostępu do jej dóbr oraz kształtowanie nawyków kulturalnych

4.5.3. *Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020* oraz *Projekt Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Podlaskiego na lata 2008-2011*

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego uchwalony w 2013 r. *Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020* opiera się na założeniach projektowych *Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Podlaskiego na lata 2008–2011*. Celem strategicznym programu wojewódzkiego jest ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. Podstawą tak sformułowanego celu jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju i upowszechniania kultury a także za poważny potencjał naszego regionu, służący wzrostowi konkurencyjności wobec innych regionów w zakresie atrakcyjności turystyki, inwestycji oraz powstawaniu nowych miejsc pracy w sektorze turystyczno-usługowym. Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym województwa podlaskiego sprzyja również integracji jego mieszkańców i poczucia więzi oraz dumy z tzw. „małej ojczyzny". Należyta troska i szacunek dla dziedzictwa kultury tworzonego w przeszłości przez wiele narodów i grup etnicznych, zdaniem autorów programu umacnia pozytywny wizerunek naszego regionu jako przyjaznego i otwartego.

W celu realizacji tak zakrojonego programu zaplanowano podjęcie następujących działań:

a) prowadzenie projektów badawczych związanych z dziedzictwem kulturowym w celu jego rozpoznania i udokumentowania,

b) prowadzenie inwentaryzacji i ewidencji wszystkich kategorii zabytków,

c) upowszechnianie wyników badań, wykorzystanie ich w procesach zarządzania kulturą oraz w gospodarce, inwestycjach, turystyce,

d) rewaloryzację zabytków, powiązaną z ochroną zabytkowego krajobrazu kulturowego, dbałością o porządkowanie i kształtowanie detalu architektonicznego oraz „małej architektury", zgodną z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (ochrona i rewaloryzacja zabytkowego budownictwa drewnianego – jako podstawowego wyznacznika tożsamości kulturowej regionu, zabytkowej architektury murowanej, zabytkowych parków, cmentarzy, zabytkowych zespołów obronnych i in.),

e) rewaloryzację przestrzeni publicznych zabytkowych układów urbanistycznych,

f) systemowe zabezpieczanie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń,

g) ochronę tożsamości kulturowej regionu, jego wielokulturowości, ze szczególnym uwzględnieniem działań w zakresie edukacji regionalnej,

h) prowadzenie wielokierunkowych działań promocyjnych, szkoleniowych i edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o roli, znaczeniu i konieczności zachowania dziedzictwa kulturowego,

i) tworzenie szlaków turystyczno-kulturowych obejmujących najciekawsze miejsca i obiekty zabytkowe w województwie.

4.5.4. *Plan Rozwoju Lokalnego dla Powiatu Wysokomazowieckiego na lata 2008-2013*

Plan Rozwoju Lokalnego dla Powiatu Wysokomazowieckiego przyjęty został Uchwałą nr XI/82/2008 Rady Powiatu Wysokomazowieckiego z dnia 26.02.2008 r. (z późniejszymi zmianami). W analizie sytuacji oraz założonych celach i sposobach ich realizacji, ww. *Plan Rozwoju Lokalnego* nie zajmuje się tematyką dziedzictwa kulturowego oraz ochrony zabytków na terenie powiatu wysokomazowieckiego.

5. **Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego**

5.1. Gminny program opieki nad zabytkami a akty prawa miejscowego

Program opieki nad zabytkami Gminy Ciechanowiec na lata 2020-2023 jest zgodny z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym:

- *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ciechanowiec* (Uchwała Nr 166/XXIX/17 z 28.09.2017 r.);
- *Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Ciechanowiec do roku 2020* (Uchwała Nr 102/XVI/08 z 28.04.2008 r.);
- *Planem Rozwoju Lokalnego Gminy Ciechanowiec* (Uchwała Nr 101/XVI/08 z 28.04.2008 r.);
- *Miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dotyczącym terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna* (Uchwała Nr 201/XXXVI/06 z 30.06.2006 r.).
- *Uchwała Nr 21/III/02 Rady Miejskiej w Ciechanowcu z dnia 31 grudnia 2002 roku w sprawie zatwierdzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Ciechanowiec dotyczącej terenów położonych w rejonie ulic: Łomżyńskiej, Kościelnej, Dworskiej i Parkowej.*

5.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ciechanowiec

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ciechanowiec w rozdziale dotyczącym kierunków ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, ustosunkowując się do istniejących i postulowanych form i sposobów ochrony obiektów zabytkowych i kulturowych mówi, że:

Na terenie gminy Ciechanowiec zidentyfikowano obiekty i obszary, które wskazuje się do ochrony i opieki jako dziedzictwo kulturowe, w ramach następujących form:

- zabytki nieruchome (i ich otoczenie) wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków,
- zabytki nieruchome (i ich otoczenie) znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków,
- zabytki archeologiczne wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków,
- zabytki archeologiczne znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- zabytki ruchome,
- dobra kultury współczesnej,
- strefy ochrony konserwatorskiej,

dla których obowiązują generalne zasady ochrony wartości zabytkowych oraz zasady ochrony określone dla poszczególnych obszarów i obiektów.

Generalne zasady ochrony wartości zabytkowych, którym należy podporządkować kształtowanie zagospodarowania przestrzennego w obszarach dziedzictwa kulturowego oraz w ich sąsiedztwie:

- zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego,
- konserwacja zabytkowej substancji,
- wyeksponowanie obszarów i obiektów o szczególnych wartościach zabytkowych,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków,
- przeciwdziałanie negatywnym zmianom funkcjonalno-przestrzennym na obszarach zabytkowych,
- rewaloryzacja zabudowy oraz zabytkowego zagospodarowania terenu według szczegółowych wytycznych konserwatorskich, opracowanych w oparciu o wyniki prac badawczych i analiz konserwatorskich,
- podporządkowanie wymogom konserwatorskim dopuszczalnych przekształceń zabytkowej zabudowy i zagospodarowania terenu,
- wykluczenie lokalizowania obiektów dysharmonizujących z historycznym sąsiedztwem i przesłaniających obiekty zabytkowe, w tym ograniczenie lokalizowania naziemnych obiektów infrastruktury technicznej i nośników reklam,
- ochrona i kształtowanie krajobrazu w sposób umożliwiający zachowanie atrakcyjnych widoków i panoram,
- wymóg utrzymania historycznych linii zabudowy oraz podziałów parcelacyjnych dla nowej zabudowy,

- ograniczenie dowolności w stosowaniu rozwiązań technicznych, materiałów i kolorystyki, w tym nawierzchni, a także materiału roślinnego,
- zakaz umieszczania reklam wielkopowierzchniowych na zabytkach i w ich otoczeniu,
- zakaz umieszczania na zabytkach reklam nie związanych z funkcją obiektu,
- zakaz umieszczania anten satelitarnych na elewacjach frontowych budynków,
- dopuszczenie, w uzasadnionych przypadkach, odstępstw od zasad ochrony określonych w studium, wyłącznie w wyniku przeprowadzenia prac badawczych lub szczegółowych zaleceń konserwatorskich uszczegóławiających przedmiot oraz sposób i zakres ochrony.

W *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ciechanowiec* wskazane zostały obszary, które rekomenduje się do objęcia ochroną jako strefy ochrony konserwatorskiej. Są to:

- strefa ochrony konserwatorskiej układu przestrzennego Starego Miasta,
- strefa ochrony konserwatorskiej układu przestrzennego Nowego Miasta,
- strefa ochrony konserwatorskiej zachowanych elementów zabytkowego układu przestrzennego Ciechanowca,
- strefa ochrony konserwatorskiej zespołu pałacowego w Nowodworach,
- strefa ochrony konserwatorskiej ruin zamku i zachowanych elementów zabytkowych zespołu dworskiego oraz ich otoczenia,
- strefa ochrony konserwatorskiej zespołu kościoła parafialnego w Pobikrach,
- strefa ochrony konserwatorskiej otoczenia kapliczki w Kocach-Basiach,
- strefa ochrony konserwatorskiej zabytkowych cmentarzy,
- strefa ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego doliny rzeki Nurzec,
- strefa ochrony konserwatorskiej zabytku archeologicznego,
- strefa ochrony konserwatorskiej otoczenia zabytku archeologicznego.

5.1.2. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Ciechanowiec do roku 2020

W ramach prac nad *Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Ciechanowiec do roku 2020* zidentyfikowane zostały następujące strategiczne cele rozwoju:

„Cel strategiczny A - Tworzenie miejsc pracy poprzez efektywne wykorzystanie atrakcyjności położenia geograficznego dla rozwoju rolnictwa i turystyki oraz rozwijającej się w ich otoczeniu konkurencyjnej przedsiębiorczości.

Spoczywający na władzach Gminy oczywisty obowiązek wzmacniania procesu tworzenia miejsc pracy znajduje swoje odzwierciedlenie we wspieraniu rozwoju dwóch najważniejszych branż, tj. rolnictwa i turystyki. Warunki naturalne i tradycje obszaru pozwalają na oparcie przyszłego rozwoju Gminy i pomyślności mieszkańców właśnie na intensywnym i nowoczesnym rolnictwie, jak również wykorzystującej różnorodne lokalne atrakcje - turystyce. Generalnie w oparciu o te dwie sfery oczekuje się rozwoju przedsiębiorczości na obszarze Gminy, niosącej ze sobą wzrost dochodów mieszkańców i budżetu Gminy.

Wsparcie tego procesu musi skupić się na tworzeniu warunków i pozytywnego klimatu dla kształtowania się postaw przedsiębiorczych oraz doskonalenie metod zarządzania Gminą, których zastosowanie pozwoli na efektywne inwestowanie i gospodarowanie środkami publicznymi.

Cel strategiczny B - Poprawa stanu infrastruktury technicznej dla zapewnienia wysokiego poziomu życia mieszkańców i warunków prowadzenia działalności gospodarczej.

Zakres wyposażenia w infrastrukturę techniczną jest czynnikiem decydującym o atrakcyjności inwestycyjnej Gminy, a także decyduje o warunkach życia mieszkańców i ogólnym poziomie cywilizacyjnym obszaru. Cel B spina cele A i C klamrą, zapewniając odpowiednie warunki infrastrukturalne warunkujące rozwój gospodarczy obszaru, jak również determinując zakres świadczenia usług społecznych na rzecz mieszkańców Gminy.

Cel strategiczny C - Wszechstronny rozwój mieszkańców Gminy poprzez ich aktywność i zaangażowanie wsparte szerokim dostępem do instytucji infrastruktury społecznej o charakterze ponadgminnym.

Na obszarze Miasta i Gminy Ciechanowiec występują obiekty i instytucje infrastruktury społecznej o charakterze więcej niż lokalnym, co jest wyrazem ponadgminnych funkcji pełnionych przez Gminę w tym zakresie. Wzmocnienie tego obszaru działalności Gminy wesprze bezpośrednio rozwój turystyki uzupełniając ofertę turystyczną oraz zapewniając kompleksową obsługę mieszkańców w kontekście oświaty, kultury i sportu."

W ramach celu strategicznego C sformułowano poszczególne zadania, z których część dotyczy szeroko rozumianego krajobrazu kulturowego i wykorzystania jego potencjału dla osiągnięcia założonego w omawianym dokumencie wszechstronnego rozwoju. Są to m.in.:

- C.3. Budowa szlaków rowerowych, konnych i pieszych;
- C.4. Kultywowanie i promocja lokalnych tradycji kulinarnych;
- C.6. Poszerzenie kalendarza imprez kulturalnych i sportowych;
- C.7. Opieka, konserwacja i utrzymanie pomników przyrody i zabytków;
- C.11. Rozwój Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu;
- C.12. Renowacja budynku dawnej synagogi.

5.1.3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczący terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna

W rozdziale II § 9 *Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dotyczącego terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna* zawarte są ustalenia dotyczące zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego:

1) na części terenu objętym planem występują obszary objęte prawną ochroną przyrody na podstawie przepisów o ochronie przyrody:
   a) *Obszar Natura 2000 – Dolina Dolnego Bugu PLB 140001*, w którym obowiązywać będą zasady gospodarowania określone w planie ochrony obszaru sporządzonym na podstawie przepisów odrębnych,
   b) *Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca*, w którym obowiązują zasady gospodarowania określone w Rozporządzeniu Nr 12/05 Wojewody Podlaskiego z dnia 25 lutego 2005 roku w sprawie *Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca* (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 54 z dnia 8. 3.2005 r.).
2) na części terenu plan wskazuje obszary postulowane do objęcia prawną ochroną przyrody na podstawie przepisów o ochronie przyrody:
   a) Park krajobrazowy w dolinie Bugu, którego nazwę, położenie, sprawującego nadzór, ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów oraz zakazy właściwe dla parku krajobrazowego określi stosowny organ. Do czasu objęcia ochroną prawną obowiązują zasady gospodarowania właściwe dla obszaru chronionego krajobrazu.
   b) Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Wojtkowice-Glinna" obejmujący część nadbużańskiej skarpy odznaczającej się unikalnymi wartościami krajobrazowymi.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczący terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna ustala następujące zasady w zakresie ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego:

1) ochronę walorów krajobrazowo-przyrodniczych terenu, zasobów wód podziemnych oraz konieczność uwzględnienia i zachowania powiązań przyrodniczych poprzez:
   a) zachowanie rzeźby terenu:
      - zakaz wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciw osuwiskowym oraz budową, odbudową i utrzymaniem urządzeń wodnych;

- ograniczanie przekształceń rzeźby terenu, w szczególności w strefach brzegowych rzek, do niezbędnego minimum wynikającego z prac budowlanych związanych z posadowieniem budynków oraz budową dróg i infrastruktury technicznej;

b) ochronę terenów zieleni:

- zachowanie dotychczasowego sposobu użytkowania w dolinach rzecznych jako ciągów naturalnej zieleni łęgowej i leśnej;
- obowiązek ochrony zieleni wysokiej poprzez zakaz wycinki zadrzewień nadrzecznych, śródpolnych i przydrożnych z wyłączeniem wycinki sanitarnej oraz wykorzystanie istniejących zadrzewień do kształtowania wartości krajobrazowych;

c) ochronę wód powierzchniowych i podziemnych:

- zakaz odprowadzania do wód Bugu, Nurca, Mścichówki i Pełchówki nieczyszczonych ścieków socjalno-bytowych, gospodarczych i poprodukcyjnych;
- zakaz odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do gruntu i wód powierzchniowych oraz ochronę środowiska gruntowo-wodnego przed zanieczyszczeniem w związku z prowadzeniem gospodarki rolnej;
- ustala się zakaz zmiany stosunków gruntowo-wodnych, w tym budowy zbiorników wodnych bez zgody organów właściwych w zakresie gospodarki wodnej;
- zakaz grodzenia nieruchomości przyległych do powierzchniowych wód publicznych w odległości mniejszej niż 1,5 m od linii brzegu w celu umożliwienia publicznego dostępu do rzek.

2) plan zakazuje realizowania przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, określonych w przepisach szczególnych, za wyjątkiem infrastruktury technicznej, inwestycji drogowych i melioracji wodnych, dla których sporządzenie raportu oddziaływania na środowisko może być wymagane;

3) ustala się zakaz prowadzenia działalności gospodarczej o uciążliwości wykraczającej poza granice działki lub działek, do których inwestor posiada tytuł prawny z wyłączeniem działalności rolniczej lokalizowanej w strefie gospodarczej siedlisk rolniczych na terenach określonych w ustaleniach szczegółowych;

4) plan wskazuje tereny dolin rzecznych oraz obszary zagrożone powodzią oznaczone graficznie na rysunku planu, na których obowiązuje zakaz budowy stałych obiektów kubaturowych;

5) ustala się obowiązek segregacji odpadów komunalnych i ich zagospodarowanie zgodnie z zasadami gospodarki odpadami komunalnymi w gminie;

6) ustala się obowiązek ochrony powietrza atmosferycznego - zaopatrzenie nowych obiektów w energię cieplną z kotłowni własnych przy wykorzystaniu paliwa proekologicznego oraz sukcesywną wymianę istniejących źródeł ciepła – kotłownie i piece fizyczne opalane paliwem stałym na zasilane paliwami proekologicznymi;

7) na terenach zmeliorowanych plan ustala obowiązek dokonania, przed realizacją zabudowy, odpowiednich zabezpieczeń lub przebudowy, umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie systemu na terenach sąsiednich w uzgodnieniu z użytkownikiem tych urządzeń;

W § 10 *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczący terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna* ustala ochronę konserwatorską obiektów zabudowy historycznej we wsi Tworkowice wpisanych do *Gminnej Ewidencji Zabytków* ustalając, że:

1. Przedmiotem ochrony jest historyczny wygląd obiektów – ukształtowanie bryły, opracowanie elewacji (forma i układ otworów, detal architektoniczny) oraz inne elementy decydujące o zachowaniu ich zabytkowego charakteru (między innymi: wykończenie ścian zewnętrznych, pokrycie dachu) opieka polega na:

a) prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach,

b) zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytków oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie.

2. Przedmiotem ochrony archeologicznej w strefie ochrony konserwatorskiej są znajdujące się w niej obiekty archeologiczne.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Położenie geograficzne

Gmina Ciechanowiec położona jest w południowo-zachodniej części Województwa Podlaskiego w Powiecie Wysokomazowieckim. Sąsiaduje z gminami: od północy – Klukowo, od wschodu – Rudka i Grodzisk, od południa - Perlejewo, od zachodu z gminami województwa mazowieckiego – Boguty-Pianki, Nur i Sterdyń. Gmina położona jest na Nizinie Północnopodlaskiej, w obrębie Wysoczyzny Drohickiej. W zachodniej części gminy wyznaczony jest *Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca*.

Wysoczyzna Wysokomazowiecka obejmuje północno-zachodnią, a Wysoczyzna Drohicka środkową i wschodnią część gminy. Naturalną granicą pomiędzy formami wysoczyznowymi jest dolina Nurca, który jest głównym ciekiem wodnym gminy. Nurzec początkowo płynie szeroką doliną, a od Ciechanowca następuje jej zwężenie aż do ujścia do Bugu. Rzeka posiada nieuregulowane koryto wcinające się 2-3 m w terasę zalewową, w obrębie której spotyka się także starorzecza. Wysoczyznę odwadniają również mniejsze cieki wodne: Ralka, Pełchówka, Siennica, Mścichówka i Kukawka.

Pod względem lesistości gmina należy do obszarów dobrze zalesionych. Występowanie roślinności łąkowej nierozerwalnie związane jest z dolinami rzecznymi i obniżeniami wytopis-kowymi charakteryzującymi się specyficznymi warunkami gruntowo-wodnymi.

Biorąc pod uwagę te uwarunkowania należy stwierdzić, że gmina Ciechanowiec charakteryzuje się zróżnicowanymi walorami krajobrazowymi, a najlepszymi odznaczają się dolina Bugu w Wojkowicach-Glinnej oraz dolina Nurca w okolicach wsi Kozarze, Tworkowice, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice Stare.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

Na terenach mazowieckich i ziemiach bezpośrednio graniczących z Mazowszem stare osadnictwo, którego początek przypada na przełom XI i XII wieku, skupiało się koło głównych grodów nad Bugiem, Nurcem i Narwią. Brak liczniejszych źródłowych wiadomości z okresu średniowiecza nie pozwala na pełne przedstawienie historii tego regionu z lat kształtowania się państwowości polskiej. Jednakże tradycja przekazywana z pokolenia na pokolenie, mówiąca o Ciechanowcu jako grodzie obronnym ochraniającym południowo-wschodnie rubieże Mazowsza, pozwala przypuszczać, że być może jego powstanie związane było z pierwszym okresem kolonizacji mazowieckiej tych ziem, przypadającej właśnie na XI-XIII wiek.

W tym czasie teren późniejszego Podlasia był pokryty nieprzebytymi puszczami i bagnami, tworząc krainę, w której miało miejsce ścieranie się i przenikanie trzech grup etnicznych: Polaków, Jaćwingów, Rusinów. Ci ostatni zostali zastąpieni w dobrach książęcych oraz należących do wielmożów litewskich, przez osadników sprowadzanych z terenu dzisiejszej Białorusi. W wyniku stabilizacji państwa Piastów oraz sąsiadującego z nim od południowo-wschodniej strony Księstwa Kijowskiego, na peryferiach południowych Podlasia utrwaliło się osadnictwo grodowe. W części północno-zachodniej tych obszarów, głównie między Bugiem na południu oraz wzdłuż Narwi na północ, osadnictwo to związane było kulturowo i językowo z Mazowszem. Tereny południowo-wschodnie zasiedlane były przez ruskie plemiona Drechowiczan. Osadnictwo mazowieckie posuwało się od zachodu zajmując w XII wieku terytorium między Bugiem a Narwią. Konrad Mazowiecki, w swoim dokumencie, datowanym na lata 1228-1232, nakazał ludności mieszkającej nad Bugiem oddawać biskupom płockim dziesięcinę snopową, która zastępowała dotychczasową tradycją daninę - pięć skórek wiewiórczych od pługa.

Z kolejnego dokumentu tegoż księcia, pochodzącego z roku 1239, dowiadujemy się o posuwaniu się fali osadników z Mazowsza w górę Bugu. Mazowieckie osadnictwo grodowe wyznaczały grody: w Brańszczyku, Broku, Święcku (Strumianach) oraz prawdopodobnie w Nurze, Łomży, Tykocinie i w najdalej wysuniętej na północ Wiźnie.

Od południowego wschodu, wzdłuż doliny Bugu, posuwało się osadnictwo ruskie skupione wokół grodów w Mielniku, Drohiczynie, Bielsku, Brańsku i Surażu. Trudno jest w tym przypadku mówić o jakimś trwałym rozgraniczeniu osadnictwa mazowieckiego i ruskiego, bowiem ludność tu przybywająca integrowała się, o czym świadczą dość liczne odkrycia archeologiczne.

Spis miejscowości należących do kasztelanii święckiej, obejmującej około roku 1239 ziemie między Nurcem i Czerwonym Borem, dowodzi, że tereny w bezpośrednim otoczeniu Ciechanowca, były już wówczas dość gęsto zasiedlone. Osadnictwo to zostało, co prawda w późniejszym czasie zniszczone, ale chyba nie do końca. Świadczy o tym fakt, że większość nazw z tego spisu przetrwała i została przejęta przez drobną szlachtę mazowiecką.

W wyniku wyniszczających walk i najazdów (Tatarzy, Rusini, Litwini, Krzyżacy) prowadzonych w drugiej połowie XIII i na początku XIV wieku, na niegdyś gęsto zasiedlonych obszarach Podlasia rozrosły się ogromne puszcze, i tereny te trzeba było na nowo kolonizować.

Druga fala osadnictwa ludności z różnych części Mazowsza napłynęła na Podlasie na przełomie XIV i XV wieku. W pierwszej połowie XV wieku na Podlasiu, w zamian obowiązku służby wojskowej, przeprowadzono wiele nadań na rzecz drobnej szlachty mazowieckiej. Był to okres intensywnego zaludniania naszych terenów. Największe skupiska osad drobnoszlacheckich powstały wówczas w okolicach Brańska i Ciechanowca, w kierunku na Drohiczyn i Siemiatycze. Drugim ośrodkiem były wsie położone między Brańskiem, Surażem, Bielskiem Podlaskim i Boćkami. W tym czasie też powstała istniejąca do dziś sieć parafii katolickich.

Naturalną konsekwencją rozwoju osadnictwa na tym terenie było przekształcenie się dawnego grodu obronnego w Ciechanowcu w ośrodek miejski. Jednym z najważniejszych czynników, który miał wpływ na szybki rozwój Ciechanowca jako ośrodka miejskiego, było jego korzystne położenie, na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych oraz rola lokalnego centrum rzemieślniczo-handlowego. Na przełomie XIV-XV wieku przez Ciechanowiec prowadziła jedna z najważniejszych dróg wiodących z Mazowsza na Litwę (Warszawa - Ciechanowiec - Bielsk Podlaski - Grodno - Wilno). Nie można jednak zapomnieć o tym, że rola ośrodka handlowo-drogowego organicznie wiązała się z funkcją obronną miasta, narażonego na stałe ataki ze strony rywalizujących ze sobą na terenie Podlasia książąt mazowieckich i ruskich, zastąpionych w późniejszym czasie przez książąt litewskich.

W I poł. XV w. właścicielem miasta był Paszko Strumiło, jego synowie Piotr i Maciej dokonali podziału miasta na lewobrzeżny Stary Ciechanowiec oraz prawobrzeżne Nowe Miasto z przylegającym do niego folwarkiem Nowy Dwór. Ciechanowiec leżał początkowo w ziemi drohickiej w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego a w roku 1569 wraz z Podlasiem włączony został do Korony. Od 1807 r. miasto rozdzielone było granicą między Księstwem Warszawskim a Cesarstwem Rosyjskim, w obrębie którego znalazł się Stary Ciechanowiec. W 1870 prawobrzeżny Ciechanowiec utracił prawa miejskie. Scalenie obu części Ciechanowca w jeden organizm miejski nastąpiło dopiero w 1938 roku.

Miasto na przestrzeni wieków wielokrotnie było niszczone w czasie działań wojennych – po II wojnie światowej okazało się, że ocalało jedynie 15% miejskiej infrastruktury, (która była dopiero odbudowywana po zniszczeniach I wojny światowej!). Mimo to, Ciechanowiec stanowi złożony zespół przestrzenny. Na obszarze Ciechanowca lewobrzeżnego zachował się czytelny układ przestrzenny średniowiecznego miasta w kształcie wrzeciona rozciągniętego równolegle do Nurca wzdłuż głównej drogi - traktu Drohiczyn-Brańsk z prostokątnym rynkiem oraz przylegającym do niego od wschodu Końskim Targiem (ob. plac przykościelny) oraz znajdującym się na północny wschód od miasta lokacyjnego terenem XVI-wiecznego dworu obronnego.

Niemniej przekształceniu uległy pewne elementy układu siatki ulic w blokach zabudowy przyrynkowej: zabudowano wąską uliczkę w bloku zabudowy pierzei płn. rynku oraz dwie uliczki pomiędzy ulicami: Drohicką, Mostową, Dworską a wschodnią pierzeją rynku.

Ciechanowiec prawobrzeżny także posiada dobrze zachowany, chociaż nietypowy układ przestrzenny składający się z dwóch rynków o nieregularnych kształtach, powstałych u zbiegu ulic Łomżyńskiej i Kozarskiej oraz Uszyńskiej, Mogilnej, Łomżyńskiej. Układ ten wzbogacony jest o założenie pałacowo-ogrodowe ukształtowane w XIX wieku na terenie dawnego folwarku.

Zabudowa mieszkalna w Ciechanowcu do 2 połowy XIX wieku pozostawała prawie wyłącznie drewniana. Obecnie zachowana zabudowa jest różnorodna i reprezentuje wszystkie typy XIX i XX-wiecznego budownictwa. Najstarszą grupę stanowią niewielkie domy typu wiejskiego, usytuowane szczytami do drogi, budowane przeważnie w konstrukcji zrębowej. Domy takie zachowały się na obrzeżach obu części miasta: ul. Ralkowa, Uszyńska, Świętojańska, Mickiewicza, Kozarska.

Drugi typ stanowią domy drewniane, usytuowane kalenicowo do drogi, obszerne, z gankami i ozdobnie deskowanymi szczytami, m.in. przy ul. Mickiewicza i Uszyńskiej.

Trzecia grupa, najliczniej reprezentowana, obejmuje domy drewniane zbudowane w okresie międzywojennym. Ozdobnie szalowane, posiadają bogatą dekorację w formie wyrzynanych, drewnianych ornamentów. Najwięcej zachowało się takich domów na ulicy Kościuszki, Kuczyńskiej i Łomżyńskiej.

Na terenie gminy Ciechanowiec zachował się typowy układ przestrzenny „okolic" drobnoszlacheckich i choć krajobraz wsi został zaburzony poprzez wymianę starego budownictwa, co objawia się sytuowaniem nowych, murowanych budynków mieszkalnych, nie zawsze pasujących stylem i formą, tuż przy ścianach drewnianych domów, to zachowały się historyczne układy przestrzenne wsi: Kułaki, Winna-Chroły, Winna-Poświętna, Winna-Wypychy.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Na dziedzictwo kulturowe składają się wszystkie ślady działalności ludzkiej w środowisku fizycznym – cały zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, które mają znaczenie dla społeczeństwa i jego rozwoju oraz warte są przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej.

Zabytki, miejsca o znaczeniu historycznym oraz środowiska kulturowe są zasobami nieodnawialnymi, więc gospodarowanie nimi musi opierać się na długoterminowej perspektywie, by obecne i przyszłe pokolenia mogły czerpać korzyści z ochrony i aktywnego korzystania z tego kulturowego dziedzictwa.

Powoli, ale systematycznie, zanika tradycyjny krajobraz kulturowy wsi podlaskiej. Drobna szlachta zagrodowa, stanowiąca większość mieszkańców tutejszych wsi, budowała domy, które zewnętrznym wyglądem niewiele odbiegały od chat włościańskich. Elementem wyróżniającym był niewielki, zadaszony ganek, z którego prowadziło wejście do sieni przedzielającej dwutraktowe wnętrze. Obecnie drewniane domy, do niedawna kryte jeszcze słomą, zamieniane są na nowe, murowane, a wraz z nimi przebudowywane są całe zagrody. Domy te, podobnie jak w miastach, odsuwane są coraz częściej od historycznych linii zabudowy.

Pogarsza się stan techniczny nieużytkowanych, drewnianych domów. Z tak charakterystycznego elementu krajobrazu kulturowego, jakim były drewniane wiatraki „koźlaki", oprócz tych znajdujących się na terenie skansenu, pozostał na terenie gminy tylko jeden, i to znajdujący się w fatalnym stanie technicznym.

Ciekawym elementem dziedzictwa kulturowego są pozostałe na terenie gminy budynki dokumentujące specyficzne sposoby budowania z polan czy glinobitki.

W zakresie usług z dziedziny kultury na terenie Gminy Ciechanowiec istnieją następujące placówki:

- Muzeum Rolnictwa im. Ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu,
- Ciechanowiecki Ośrodek Kultury i Sportu (COKiS),
- Miejska Biblioteka Publiczna,
- Filia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Pobikrach,
- Filia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Winnie-Poświętnej.

5.2.4. Zabytki nieruchome

Obecnie w Gminnej Ewidencji Zabytków znajdują się 76 obiekty nieruchome, z czego 45 wpisanych jest do rejestru zabytków 14 zabytków to obiekty drewniane, a 59 to obiekty murowane.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Dziedzictwo archeologiczne jest nieodnawialne, bo nie jest możliwe odtworzenie uszkodzonego układu warstw stanowiska archeologicznego. Wszelkie ingerencje w strukturę nieruchomego zabytku archeologicznego są nieodwracalne, każde działanie polegające na pracach ziemnych w jego obrębie powoduje trwałe uszkodzenia.

Obecnie obowiązującą, podstawową i nadrzędną regułą, która określa zasady działań konserwatorskich jest zasada zrównoważonego rozwoju, która w odniesieniu do ochrony środowiska i dziedzictwa narodowego zyskała w Polsce rangę konstytucyjną. Zrównoważony rozwój to rozwój, który zaspokaja potrzeby obecne, nie zagrażając możliwościom zaspokojenia tych samych potrzeb przyszłych pokoleń.

Inną ważną zasadą ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych jest reguła ochrony „in situ", czyli dążenie do jak najlepszego zabezpieczenia śladów przeszłości człowieka w miejscu ich pierwotnego występowania, tak aby przyszłe pokolenia, używając doskonalszych i mniej inwazyjnych metod badawczych również miały szanse poznawać swoje dziedzictwo i obcować z autentycznym, nienaruszonym zabytkiem przeszłości.

Na terenie Gminy Ciechanowiec zewidencjonowane są 153 stanowiska archeologiczne, lecz do rejestru zabytków archeologicznych wpisane są tylko 3 stanowiska w:

- Antoninie, cmentarzysko kurhanowe z III-IV w., Nr rej. C-53, dec. nr RZ-444-3/RS/04 z dn. 27.09.2004 r.;
- Ciechanowcu, ruiny zamku nad rz. Nurzec, XVI w., Nr rej. 131 (łomż.) - KL-WKZ-5340/46/81 z dn. 7.05.1981 r.;
- Łempicach, kurhan (grobowiec starożytny), Nr rej. 201/A (biał.), A-168 (łomż.), dec. 670-1/44/74 z dn. 28.10.1974 r.

Na prawie całym obszarze gminy zlokalizowane są zabytki archeologiczne – na znajdujące się w gminie 32 jednostki osadnicze w 27 znajdują się stanowiska archeologiczne.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie gminy funkcjonuje Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka, którego początki sięgają roku 1962, kiedy to Towarzystwo Miłośników Ciechanowca podjęło starania o zgodę na utworzenie muzeum w Ciechanowcu. Ministerstwo Kultury i Sztuki wydało 17 stycznia 1963 roku pozwolenie na gromadzenie muzealiów i organizację placówki. Od 1 maja 1963 rozpoczęto penetracje terenu i pozyskiwanie eksponatów do powstającego muzeum.

5 lipca 1964 roku nastąpiło oficjalne otwarcie Społecznego Muzeum Rolnictwa w tymczasowym lokalu dawnej remizy strażackiej. Na pierwszej wystawie przedstawiono 1.200 eksponatów. Patronem muzeum został osiemnastowieczny przyrodnik, przez wiele lat związany z Ciechanowcem, ksiądz Jan Krzysztof Kluk. 23 lipca 1968 Miejska Rada Narodowa w Ciechanowcu podjęła uchwałę o upaństwowieniu Społecznego Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka i postanowiła, że siedzibą placówki będzie zabytkowy kompleks pałacowo-parkowy w Ciechanowcu - Nowodworach.

Starania o odbudowę zrujnowanego pałacu hrabiów Starzeńskich trwały od 1962 roku. Prowadzone były prace społeczne przy odgruzowywaniu i w 1966 roku władze miejskie Ciechanowca przekazały warszawskiemu oddziałowi Pracowni Konserwacji Zabytków, prawie całkowicie uprzątnięte ruiny pałacu w celu odbudowy i adaptacji na cele muzealne. Odbudowany obiekt przekazano w użytkowanie muzeum w grudniu 1969 roku. W następnych latach trwało odzyskiwanie terenów i istniejących budynków podworskich. Już w 1967 roku rozpoczęto tworzenie na terenach podworskich skansenu - w lipcu 1967 r. przeniesiono pierwszy obiekt, a teraz skansen tworzy 47 zabytkowych obiektów (XVIII-XX w).

Muzeum Rolnictwa stale się rozwija i w chwili obecnej zajmuje obszar 26 ha, posiada trzy filie: w Drewnowie (wiatrak z zagrodą młynarza), Dąbrowie-Łazach (wiatrak) i Winnie-Chrołach (szkoła). Zbiory Muzeum liczą ponad 27 000 eksponatów (w tym ponad 300 maszyn i narzędzi rolniczych), które prezentowane są zwiedzającym w 39 ekspozycjach stałych. Muzeum posiada osiem działów:

- Etnograficzny - najstarszy dział muzeum, posiadający ponad 11000 eksponatów.
- Historyczno-Artystyczny - posiadający ponad 4000 eksponatów historycznych i ponad 1000 eksponatów artystycznych.
- Budownictwa Wiejskiego - Skansen Mazowiecko-Podlaski, który stworzono w oparciu o projekt prof. dr hab. Ignacego Felicjana Tłoczka, wybitnego znawcy architektury i budownictwa ludowego w Polsce (47 obiektów architektury drewnianej);
- Techniki Rolniczej - posiada zbiór ponad 700 maszyn, narzędzi i dokumentów dotyczących szeroko pojętej techniki rolniczej.
- Historii Uprawy Roślin - zajmuje się gromadzeniem, opracowywaniem i upowszechnianiem wiedzy o dziejach uprawy roli i hodowli roślin użytkowych na terenie Polski. Pod opieką działu znajduje się również zabytkowy XIX-wieczny park krajobrazowy o powierzchni 16 ha, na terenie którego występuje około 100 gatunków drzew i krzewów, w tym 19 pomników przyrody.
- Historii Chowu i Hodowli Zwierząt Gospodarskich - zajmuje się gromadzeniem, opracowywaniem naukowym, przechowywaniem i upowszechnianiem wszystkiego, co obrazuje historię rozwoju chowu i hodowli zwierząt. W ramach działu w skansenie hodowane są rodzime rasy zwierząt - owce wrzosówki, owce świniarki i kury zielononóżki kuropatwiane.
- Tradycji Zielarskich - do stałych zadań działu zielarskiego należy opieka nad *Ogrodem roślin zdatnych do zażycia lekarskiego* utworzonym według *Dykcjonarza roślinnego* księdza Krzysztofa Kluka.
- Muzeum Weterynarii - zostało otwarte w 1982 roku i choć formalnie pozostaje działem Muzeum Rolnictwa, to jednak ze względu na unikalność tematu, kompletność zbiorów, i znaczenie dla krajowego środowiska weterynaryjno-historycznego zostało podniesione do rangi muzeum.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Bogate dziedzictwo niematerialne tego regionu przejawia się nie tylko w zachowaniu historycznych nazw wsi czy używaniu gwary, ale także w kultywowaniu tradycyjnych umiejętności i zwyczajów. Na szczególne wyróżnienie, jako umiejętności specyficznych dla tego regionu, zasługują:

- tkanie dywanów dwuosnowowych,
- wykonywanie ligawek,
- gra na ligawce,
- plecionki z korzenia jałowca.

Organizowane na terenie gminy konkursy, np.:

- Ogólnopolski Konkurs Gry na Instrumentach Pasterskich im. K. Uszyńskiego,
- Konkurs na Palmę Wielkanocną,
- Konkurs na najpiękniejszy wianek,
- Konkurs na wykonanie równianki,

pozwalają na pokazanie zanikających umiejętności i przekazywanie ich młodszemu pokoleniu.

W czasie licznych imprez odbywających się na terenie gminy takich, jak:

- „Wianki na Nurcu”,
- Podlaskie Zawody w Powożeniu Zaprzęgami Konnymi,
- Międzynarodowy Festiwal Folkloru "Podlaskie spotkania",
- Niedziela Palmowa,
- Jarmark św. Wojciecha,
- Podlaskie Święto Chleba,
- Wykopki pod Wiatrakiem,

prezentowane są tradycje kulinarne, tradycja i historia polskiego zaścianka szlacheckiego, dawne zwyczaje i obrzędy, zespoły folklorystyczne, twórczość ludowa, wytwory miejscowego rzemiosła.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1. Strefa ochrony konserwatorskiej układu przestrzennego Starego Miasta

Przedmiotem ochrony jest dawny, czytelny układ przestrzenny Starego Miasta – rozplanowanie ulic i placów, kwartałów i bloków zabudowy, osie urbanistyczne i kompozycyjne, podziały własnościowe i funkcjonalne, historyczne linie zabudowy, zabudowa historyczna, historyczne dominanty przestrzenne, najważniejsze obiekty i zespoły zabytkowe, zespoły zieleni urządzonej oraz zieleń przyuliczna.

Dla strefy wskazuje się następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- zakaz naruszania lokacyjnego układu przestrzennego poprzez zachowanie dużego rynku i wybiegających z jego narożników ulic Dworskiej, Wspólnej, Drohickiej, Mickiewicza i Kościelnej,
- nakaz utrzymania historycznego układu ulic w centrum Starego Miasta,
- nakaz zachowania barokowego rozplanowania zespołu kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej,
- zachowanie i konserwacja obiektów tworzących zespoły zabytkowe i relacji przestrzennych pomiędzy tymi obiektami,
- zachowanie rangi kościoła pw. Trójcy Przenajświętszej jako dominanty architektonicznej i przestrzennej,
- uczytelnienie lokacyjnego zasięgu rynku Starego Miasta poprzez spójne zaprojektowanie nawierzchni, zieleni, małej architektury, zabudowy,
- nakaz zachowania rozplanowania, jedności funkcjonalnej i stylistycznej zabytkowych zespołów,
- zachowanie istniejącej struktury funkcjonalnej poprzez:

- koncentrację funkcji usługowych na obszarze centrum Starego Miasta,
- zachowanie na pozostałym terenie funkcji mieszkalnej jako podstawowej;
- nakaz utrzymania historycznie ukształtowanych linii zabudowy,
- zakaz lokalizacji reklam wielkoformatowych,
- zakaz umieszczania reklam niezwiązanych z działalnością prowadzoną na terenie lub w budynku,
- zakaz naruszania ogrodzenia szpitala oraz pozostałości muru zamkowego przy ulicy Parkowej,
- wysokość zabudowy:
  - dla obszaru centrum Starego Miasta dwie kondygnacje z poddaszem,
  - na pozostałym terenie jedna kondygnacja z poddaszem,
- dachy strome o kącie nachylenia połaci dachowych od 30º do 45º,
- zakaz realizacji dachów asymetrycznych,
- zakaz stosowania na elewacjach kolorystyki powodującej nadmierną ekspozycję budynku w przestrzenie ulicy (intensywne, jaskrawe odcienie kolorów)
- zakaz stosowania na elewacjach sidingu oraz półokrągłej szalówki,
- nakaz zmiany zagospodarowania terenu byłego cmentarza żydowskiego przy ul. Świętojańskiej poprzez:
  - opracowanie i realizację kompleksowego projektu urządzenia parku uwzględniającego specyfikę miejsca,
  - wykonanie nowych nasadzeń,
  - wprowadzenie funkcji rekreacyjnych,
- nakaz odtworzenia obustronnych zadrzewień wzdłuż ulic: Drohickiej, Kościuszki, Kościelnej, Dworskiej,
- nakaz wykonania obustronnych szpalerów drzew wzdłuż ulicy Mickiewicza.

5.3.2. Strefa ochrony konserwatorskiej układu przestrzennego Nowego Miasta

Przedmiotem ochrony jest układ przestrzenny Nowego Miasta – rozplanowanie ulic i placów, podziały własnościowe i funkcjonalne, historyczne linie zabudowy, zabudowa historyczna, obiekty zabytkowe oraz zieleń przyuliczna.

Dla strefy wskazuje się następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- nakaz utrzymania historycznego układu ulic, poprzez zachowanie ich przebiegu i linii rozgraniczających,
- zachowanie istniejącej struktury funkcjonalnej poprzez:
- funkcje usługowo-mieszkaniowe w obrębie rynku Nowego Miasta,
- zachowanie na pozostałym terenie funkcji mieszkalnej jako podstawowej;
- nakaz utrzymania historycznie ukształtowanych linii zabudowy,
- zakaz lokalizacji reklam wielkoformatowych,
- zakaz umieszczania reklam niezwiązanych z działalnością prowadzoną na terenie lub w budynku,
- wysokość zabudowy - jedna kondygnacja z poddaszem,
- dachy strome o kącie nachylenia połaci dachowych od 30º do 45º,
- zakaz realizacji dachów asymetrycznych,
- zakaz stosowania na elewacjach kolorystyki powodującej nadmierną ekspozycję budynku w przestrzenie ulicy (intensywne, jaskrawe odcienie kolorów)
- zakaz stosowania na elewacjach sidingu oraz półokrągłej szalówki,
- nakaz odtworzenia obustronnych zadrzewień wzdłuż ulicy Łomżyńskiej.

5.3.3. Strefa ochrony konserwatorskiej zachowanych elementów zabytkowego układu przestrzennego Ciechanowca

Przedmiot ochrony stanowi historyczne rozplanowanie ulic, podziały własnościowe i funkcjonalne, historyczne linie zabudowy, zabudowa zabytkowa i o wartościach historycznych oraz zieleń przyuliczna układu urbanistycznego Ciechanowca.

W granicach strefy wskazuje się następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- nakaz utrzymania historycznego układu ulic, poprzez zachowanie ich przebiegu i linii rozgraniczających,
- zachowanie istniejącej struktury funkcjonalnej poprzez:
  - pozostawienie mozaiki funkcji mieszkaniowych i zagrodowych w obrębie Nowego Miasta oraz wzdłuż ulic Kościelnej, Wspólnej i Drohickiej,
  - koncentrację funkcji mieszkaniowych wielorodzinnych w rejonie ulic Wojska Polskiego i Szkolnej;
- nakaz utrzymania historycznie ukształtowanych linii zabudowy,
- w przypadku ulic gdzie zanika historyczna linia zabudowy (w szczególności ul. Kozarska i Polska) zaleca się wyznaczenie linii zabudowy na podstawie współczesnych budynków, a dzięki temu wyeksponowanie zachowanych obiektów zabytkowych,
- nakaz opracowania i realizacji kompleksowego projektu wyposażenia ulic Kościelnej, Drohickiej, Łomżyńskiej, Kuczyńskiej w elementy małej architektury, w szczególności lamp ulicznych, tablic i znaków informacyjnych, ławek, koszy,
- zakaz lokalizacji reklam wielkoformatowych,
- na ulicach Drohickiej, Łomżyńskiej, Kuczyńskiej i Kościelnej zakaz umieszczania reklam niezwiązanych z działalnością prowadzoną na terenie lub w budynku,
- wysokość zabudowy ograniczona do jednej kondygnacji z poddaszem,
- dachy strome o kącie nachylenia połaci dachowych od 30º do 45º,
- zakaz realizacji dachów asymetrycznych,
- zakaz stosowania na elewacjach kolorystyki powodującej nadmierną ekspozycję budynku w przestrzenie ulicy (intensywne, jaskrawe odcienie kolorów),
- zakaz stosowania na elewacjach sidingu oraz półokrągłej szalówki,
- nakaz odtworzenia obustronnych zadrzewień wzdłuż ulic: Drohickiej, Kościelnej, Kuczyńskiej, Łomżyńskiej.

5.3.4. Strefa ochrony konserwatorskiej zespołu pałacowego w Nowodworach

Przedmiot ochrony stanowi zespół pałacowy wraz z parkiem krajobrazowym i alejami w granicach wpisu do rejestru zabytków oraz tzw. część leśna parku, wzdłuż alei na osi pałacu.

W granicach strefy wskazuje się następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- zachowanie i konserwacja zabytkowych obiektów tworzących zespół i relacji przestrzennych pomiędzy tymi obiektami,
- zachowanie historycznego rozplanowania, osi kompozycyjnych i widokowych,
- zachowanie historycznej dyspozycji funkcjonalno-przestrzennej założenia oraz integralności zespołu,
- zachowanie ukształtowania terenu, cieków i zbiorników wodnych,
- uczytelnienie wnętrz parkowych oraz powiązań widokowych,
- wyeksponowanie powiązań kompozycyjnych,
- zachowanie i restauracja kompozycji zieleni, w tym pielęgnacja, konserwacja i utrzymanie zachowanego starodrzewu,
- dopuszczenie usunięcia elementów zniekształcających i obniżających wartość zabytkową zespołów, w tym dopuszczenie usunięcia drzew i krzewów,

- dopuszczenie uzupełnienia kompozycji lub innej modernizacji przestrzennej w oparciu o specjalistyczne analizy oraz wytyczne konserwatorskie i pod warunkiem dostosowania do historycznej kompozycji zespołów i indywidualnych wartości zabytkowych,
- zakaz lokalizacji reklam wielkoformatowych.

5.3.5. Strefa ochrony konserwatorskiej ruin zamku i zachowanych elementów zabytkowych zespołu dworskiego oraz ich otoczenia

Przedmiot ochrony stanowią pozostałości dawnego dworu Kiszków (zwanego zamkiem) oraz późniejszej zabudowy zespołu – zachowane struktury podziemne, naziemne (w tym fosy i wały) i piwnice, historyczne rozplanowanie zespołu, układ komunikacyjny, osie kompozycyjne i widokowe, ukształtowanie terenu.

W granicach strefy wskazuje się następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- restauracja istniejącej substancji zabytkowej,
- przywrócenie profili i narysów form ziemnych w celu ich uczytelnienia i powiązania z układem komunikacyjnym zespołu,
- restauracja zabytkowego podworskiego parku krajobrazowego – historycznego rozplanowania, układu komunikacyjnego, osi kompozycyjnych i widokowych, ukształtowania terenu, kompozycji zieleni,
- dopuszczenie usunięcia elementów zniekształcających i obniżających wartość zabytkową zespołu, w tym dopuszczenie usunięcia drzew i krzewów w fosach,
- dopuszczenie uzupełnienia kompozycji lub innej modernizacji przestrzennej w oparciu o specjalistyczne analizy oraz wytyczne konserwatorskie i pod warunkiem dostosowania do historycznej kompozycji zespołów i indywidualnych wartości zabytkowych,
- zakaz zabudowy terenu, za wyjątkiem działek zabudowanych czworakami,
- zmiana przeznaczenia terenu na ogólnodostępne tereny zieleni urządzonej z możliwością turystycznego wykorzystania,
- wymóg zachowania integralności poprzez zachowanie otwartego charakteru terenu, zagospodarowanie zielenią i zakaz wprowadzania wewnętrznych ogrodzeń na terenie fosy, wałów, majdanu,
- zakaz lokalizacji reklam wielkoformatowych.

5.3.6. Strefa ochrony konserwatorskiej zespołu kościoła parafialnego w Pobikrach

Przedmiotem ochrony są wpisane do rejestru zabytków: kościół parafialny oraz cmentarz rzymskokatolicki z ogrodzeniem, bramą i kostnicą, a także znajdujące się na terenie cmentarza zabytki sztuki sakralnej i nagrobnej oraz starodrzew.

W granicach strefy wskazuje się następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- zachowanie rozplanowania zabytkowego zespołu,
- zachowanie i konserwacja obiektów zabytkowych tworzących neogotycki zespół i relacji przestrzennych pomiędzy tymi obiektami,
- zachowanie rangi kościoła jako dominanty architektonicznej i przestrzennej,
- zachowanie jednorodności funkcjonalnej i stylistycznej zespołu,
- zachowanie i konserwacja cmentarza oraz jego elementów zabytkowych, w tym zieleni.

5.3.7. Strefa ochrony konserwatorskiej otoczenia kapliczki w Kocach-Basiach

Przedmiot ochrony stanowi ekspozycja widokowa kapliczki.

W granicach strefy wskazuje się następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- ograniczenie zagospodarowania w związku z ekspozycją kapliczki,
- zakaz zabudowy,
- zagospodarowanie zielenią niską wraz z ograniczeniem nasadzeń wysokiej zieleni (drzew i skupisk wysokich krzewów),

- zakaz lokalizacji reklam.

5.3.8. Strefa ochrony konserwatorskiej zabytkowych cmentarzy

Przedmiotem ochrony jest zespół istniejących i nieistniejących cmentarzy przy ul. Sienkiewicza (wojenny, ewangelicki, katolicki, prawosławny, żydowskie) oraz zespół cmentarzy rzymskokatolickich w miejscowości Winna-Poświętna.

W granicach strefy wskazuje się następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- zachowanie i restauracja zabytkowych elementów cmentarzy, w tym ogrodzeń, bram, nagrobków i krzyży, kaplicy,
- prowadzenie systematycznych prac porządkowych i rewaloryzacyjnych na zabytkowych mogiłach i cmentarzu wojennym,
- zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych,
- zachowanie i rewaloryzacja historycznych kompozycji układów zieleni,
- cmentarze rzymskokatolickie:
  - opracowanie projektu zagospodarowania terenu, uwzględniającego przede wszystkim uporządkowanie układu kwater i mogił, realizację nawierzchni i oświetlenia dla całego układu komunikacyjnego,
  - ochrona zachowanego starego drzewostanu,
- cmentarz prawosławny:
  - konserwacja zieleni stanowiącej element cmentarza z jednoczesnym usunięciem roślinności zarastającej teren,
  - uczytelnienie układu uliczek i kwater,
- cmentarz ewangelicki:
  - uporządkowanie i zagospodarowanie terenu cmentarza, mające na celu jego powszechne udostępnienie,
  - konserwacja zieleni stanowiącej element cmentarza z jednoczesnym usunięciem roślinności zarastającej teren,
  - realizacja nowego ogrodzenia,
  - zaprojektowanie i realizacja układu alejek, w miarę możliwości nawiązującego do pierwotnego rozplanowania.

5.3.9. Strefa ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego rzeki Nurzec

Przedmiot ochrony stanowi naturalny i częściowo urządzony krajobraz nadrzeczny, zieleń, cieki i zbiorniki wodne.

Dla terenu strefy wskazuje się następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- zachowanie ekstensywnego zagospodarowania brzegów rzeki, za wyjątkiem terenu zalewu,
- zagospodarowanie terenu wokół zalewu poprzez realizację układu deptaków, połączonych z najstarszymi ulicami miasta,
- zaprojektowanie nawierzchni i elementów małej architektury, w szczególności lamp ulicznych, tablic i znaków informacyjnych, ławek, koszy, dla całego terenu wokół zalewu,
- ochrona punktów widokowych na miasto,
- ograniczenie wysokości zabudowy do dwóch kondygnacji.

5.3.10. Strefa ochrony konserwatorskiej zabytku archeologicznego

Na obszarze strefy wnioskuje się następujące zasady ochrony:

- zakaz zabudowy,

- zakaz prowadzenia działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji zabytku, zmiany wyglądu lub jego wartości widokowych,
- wszelkie działania inwestycyjne podejmowane w obrębie strefy (zmiana zagospodarowania lub prowadzenie robót budowlanych i ziemnych) muszą być poprzedzone przeprowadzeniem badań archeologicznych, na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

5.3.11. Strefa ochrony konserwatorskiej otoczenia zabytku archeologicznego

W granicach stref wyznaczonych wokół cmentarzyska kurhanowego w Antoninie oraz kurhanu w Łempicach wskazuje się następujące zasady ochrony:

- zakaz zabudowy,
- zakaz prowadzenia działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji zabytku, zmiany wyglądu lub jego wartości widokowych,
- wszelkie działania inwestycyjne podejmowane w obrębie strefy (zmiana zagospodarowania lub prowadzenie robót budowlanych i ziemnych) muszą być poprzedzone przeprowadzeniem badań archeologicznych, na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

W granicach strefy wyznaczonej wokół pozostałości zamku w Ciechanowcu wskazuje się następujące zasady ochrony:

- zakaz zabudowy terenu pomiędzy brzegiem rzeki a ulicą Parkową, za wyjątkiem działek zabudowanych dawnym czworakiem,
- teren wzdłuż wałów należy zagospodarować niską zielenią,
- zakaz lokalizacji obiektów tymczasowych, garażowych i gospodarczych,
- wszelkie działania inwestycyjne podejmowane w obrębie strefy (zmiana zagospodarowania lub prowadzenie robót budowlanych i ziemnych) muszą być poprzedzone przeprowadzeniem badań archeologicznych, na zasadach określonych w przepisach odrębnych,
- zakaz prowadzenia działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji zabytku, zmiany wyglądu lub jego wartości widokowych.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

W GEZ znajdują się zabytki wpisane do Rejestru zabytków i Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Najcenniejsze zabytki wpisane są do rejestru zabytków nieruchomych i dla nich obowiązują rygory ustawy o ochronie zabytków. Są to:

- zespół kościoła pw. Trójcy Przenajświętszej w Ciechanowcu,
- zespół kościoła pw. Św. Stanisława w Pobikrach,
- zespół kościoła pw. Św. Doroty w Winnie-Poświętnej,
- pozostałości zespołu dworskiego tzw. „zamku” w Ciechanowcu,
- pozostałości zespołu dworskiego w Pobikrach,
- zespół pałacowy (siedziba Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka),
- synagoga w Ciechanowcu,
- cerkiew pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Ciechanowcu,
- układ przestrzenny Ciechanowca.

Bardzo cennym dziedzictwem świadczącym o historii i tożsamości kulturowej tego regionu są także zabytki nie wpisane do rejestru czy gminnej ewidencji, takie jak: zachowane zasadnicze elementy rozplanowania historycznego układu wsi: Kułaki, Winna-Poświętna, Winna-Chroły, Winna-Wypychy, drewniana zabudowa miejska i wiejska oraz przydrożne krzyże i kapliczki.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy

6.1. Analiza szans i zagrożeń dla ochrony środowiska kulturowego

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego - silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

- S - STRENGHTS, czyli silne strony,
- W - WEAKNESSES, czyli słabe strony,
- OPPORTUNITIES, czyli szanse,
- T - THREATS, czyli zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT , skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego Gminy Ciechanowiec. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe.

Tabela1 . Analiza SWOT - czynniki wewnętrzne

Analiza SWOT	
MOCNE STRONY	**SŁABE STRONY**
Znaczący potencjał kulturalny	Brak aktualnego planu zagospodarowania przestrzennego gminy
Tradycje imprez kulturalnych o znaczeniu lokalnym, krajowym i międzynarodowym	Niezdefiniowany produkt turystyczny
Atuty krajobrazowe - malowniczy i urozmaicony krajobraz, bogactwo i różnorodność zasobów przyrodniczych	Niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony i rewaloryzacji zabytków
Pozycja miasta jako ośrodka o znaczeniu ponadlokalnym	Zbyt niskie nakłady na wspieranie kultury
Działalność Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka	Słaba promocja dziedzictwa kulturowego gminy oraz lokalnych produktów turystycznych i żywnościowych
Uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym	Brak powszechnej świadomości realnej i potencjalnej wartości zastanych zasobów kulturowych
Pozytywne nastawienie części mieszkańców do wielowiekowej tradycji regionu i jego dziedzictwa kulturowego	Niewystarczający stan zabezpieczenia Obiektów zabytkowych, w tym cmentarzy, Postępujący proces ich niszczenia;
	Średni poziom wykształcenia ludności W zakresie kultury i sztuki;
	Niska świadomość społeczna o prawach i obowiązkach właścicieli dotycząca należytego utrzymania obiektów historycznych.

Tabela 2 . Analiza SWOT - czynniki zewnętrzne

Analiza SWOT	
Szanse	**Zagrożenia**

Nacisk Unii Europejskiej i Polski na rozwój obszarów wiejskich	Bezrobocie i związane z nim ruchy migracyjne prowadzące do utraty tożsamości lokalnej, w tym kulturowej
Możliwości pozyskiwania środków na ochronę zabytków z funduszy strukturalnych UE	W związku z małym pokryciem terenu miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego niebezpieczeństwo bezładnej zabudowy i wypełnienia przestrzeni publicznej niedostosowaną do urbanistycznego kontekstu małą architekturą i reklamami
Wzrost świadomości w zakresie ochrony	Niewielkie nakłady finansowe na rewaloryzację obiektów zabytkowych
Rosnące zapotrzebowanie na usługi turystyczne	Remonty bez uzgodnień – szczególnie renowacje elewacji budynków zabytkowych
Budowa baz turystycznych w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe	Brak realnych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki;
Włączenie dziedzictwa kulturowego w budowanie tożsamości społeczności lokalnej	Bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych
Wykorzystanie mody na turystykę kulturową dla przedłużenia sezonu turystycznego	Ubożenie krajobrazu kulturowego poprzez rozbiórkę tradycyjnego budownictwa
	Niska wartość techniczna bądź użytkowa oraz postępująca dekapitalizacja zabudowy tradycyjnej

7. Założenia programowe

7.1. Główne cele polityki gminnej związanej z ochroną zabytków

- Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe: dążenie do materialnej poprawy stanu zabytków, ich odbudowy, adaptacji i rewitalizacji w celu wykorzystania potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.
- Planowe, konsekwentne oraz kompetentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków.
- Wykorzystanie walorów zabytkowych jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy gminy oraz powiązanie zadań służących ochronie wartości kulturowych ze strategią rozwoju społeczno-ekonomicznego.
- Realizowanie regionalnych i lokalnych projektów związanych z ochroną zabytków oraz krajobrazu kulturowego.
- Dążenie do pełnej oceny stanu zasobów materialnego dziedzictwa kulturowego; systematyczna aktualizacja powszechnie dostępnej bazy informacji o zabytkach miasta.
- Integracja ochrony dziedzictwa kulturowego - W*orld Cultural Heritage* (krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego), przyrodniczego i krajobrazu w dokumentach planistycznych.
- Wypracowanie i wprowadzenie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w planach zagospodarowania przestrzennego; wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni miejskiej i zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- Prowadzenie działań w zakresie planowania przestrzennego oraz gospodarce nieruchomościami mających na celu przede wszystkim powstrzymanie degradacji obiektów i obszarów o wartościach zabytkowych i kulturowych oraz podjęcie działań w celu poprawy stanu ich zachowania.
- Wspieranie projektów związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych.
- Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej; wspieranie odpowiedzialności właścicieli obiektów zabytkowych za posiadane mienie.

- Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków oraz kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki odczytywane jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości i tradycji.

7.2. Kierunki działań programu opieki

Na podstawie głównych założeń planu opieki nad zabytkami na lata 2020-2023 wyznaczono następujące priorytety i kierunki działań:

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

- Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

PRIORYTET II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego
- Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.
- Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.

PRIORYTET III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

- Umożliwienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.
- Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.
- Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.
- Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.

7.3. Szczegółowe zadania programu opieki

Tabela 3. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Ciechanowiec dla priorytetu I

KIERUNEK DZIAŁAŃ	ZADANIA
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Dofinansowywanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach nie będących własnością gminy wpisanych do rejestru zabytków
	Działania mające na celu ochronę i zapobieganie dewastacji kapliczek, krzyży, znajdujących się na terenie gminy, poprzez odpowiednie zabezpieczenia, np. za pomocą ogrodzenia
	Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.
Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach
	Wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci itp.
	Kontynuacja działań wspierających porządkowanie zabytkowych nekropolii i remontów zabytkowych nagrobków
	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych oraz dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach zabytkowych
	Wspieranie działań sprzyjających szerszemu zaangażowaniu się sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego
	Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną

	Wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów
	Wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami

Tabela 4 . Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Ciechanowiec dla priorytetu II

KIERUNEK DZIAŁAŃ	ZADANIA
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	Aktualizacja miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy z uwzględnieniem stref ochrony krajobrazu kulturowego i weryfikacją zagadnień związanych z ochroną zabytków
	Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie jej charakteru i funkcji)
	Walka z samowolami budowlanymi
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	Poszerzenie bazy GEZ o zabytkowe obiekty odnalezione w czasie weryfikacji w terenie
	W wypadku takich możliwości (np. po wykonaniu badań i prac studialnych) wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych (m.in. układów ruralistycznych)
	Udzielanie pomocy właścicielom zabytków przy składaniu wniosków o wpisanie obiektów do rejestru zabytków
Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: -ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy, -wypełnianie zabudową o charakterze zabudowy mieszkaniowo-letniskowej wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczna kompozycja danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy -wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę o charakterze zabudowy mieszkaniowo-letniskowej na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk

Tabela 5 . Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Ciechanowiec dla priorytetu III

KIERUNEK DZIAŁAŃ	ZADANIA
Umożliwienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy
	Przygotowanie informacji dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do GEZ
	Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji środowiska kulturowego
	Opracowanie mapy zabytków gminy jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w GEZ (z zastosowaniem komputerowej bazy danych)
	Wykonanie prac studialnych (studia krajobrazowe, studia architektoniczno-ruralistyczne, waloryzacja krajobrazu kulturowego) do wykorzystania przy aktualizacji planu zagospodarowania przestrzennego gminy
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć o tej tematyce
	Opracowanie szkoleń (wraz z materiałami poglądowymi) skierowanych do właścicieli zabytków, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, a także sprawnego zarządzania nimi
	Wspieranie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki.

	Kontynuacja działań związanych z udziałem mieszkańców gminy w „Konkursie na najlepiej zachowany zabytek wiejskiego budownictwa drewnianego w województwie podlaskim”
	Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy
	Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich
	Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych
	Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa w gminie
	Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	Opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego
	Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
	Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy

8. **Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami**

8.1. Instrumenty prawne

1. przepisy i ustawowe programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,

2. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego albo decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzje o warunkach zabudowy, decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzje o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego,

3. wynikające z przepisów ustawowych dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

8.2. Instrumenty koordynacji

1. strategia rozwoju gminy;

2. programy rozwoju infrastruktury gminy;

3. programy ochrony środowiska przyrodniczego;

4. studia i analizy, koncepcje;

5. umowy i porozumienia;

6. kontrakty;

7. współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;

8. współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;

9. współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;

10. współpraca z diecezjami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;

11. współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

8.3. Instrumenty finansowe

1. dotacje,

2. subwencje,

3. dofinansowania,

4. nagrody,

5. zachęty finansowe,

6. zbiórki społeczne,

7. programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy Unii Europejskiej.

8.4. Instrumenty społeczne

1. pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,

2. edukacja kulturowa,

3. informacja nt. znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy,

4. współdziałanie z organizacjami społecznymi.

8.5. Instrumenty kontrolne

1. monitoring stanu środowiska kulturowego,

2. aktualizacja baz danych: geodezji i gospodarki gruntami, infrastruktury technicznej, stanu zagospodarowania przestrzennego gminy, stanów technicznych obiektów zabytkowych, poziomu bezrobocia.

Uruchomienie podanych instrumentów wymaga od władz i społeczeństwa gminy inicjatywy i konkretnych działań w wielu sferach prowadzonej działalności:

- wykorzystywanie wszelkich dopuszczonych prawem i polityką ochronną państwa przepisów dla efektywnego przygotowania polityki i programów ochrony środowiska kulturowego w gminie;
- wykorzystywanie regionalnych programów dotyczących ochrony środowiska kulturowego województwa dla realizacji lokalnego programu opieki nad zabytkami;
- tworzenie platform współpracy pomiędzy gminami o podobnych problemach związanych z ochroną środowiska kulturowego w celu zwiększenia skuteczności wspólnie podejmowanych inicjatyw;
- nawiązanie ścisłej współpracy z sąsiadującymi samorządami dla tworzenia wspólnej, subregionalnej polityki ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- prowadzenie marketingu terytorialnego;
- tworzenie opracowań planistycznych odpowiednich do potrzeb ochrony środowiska kulturowego;
- sporządzanie analiz i ocen skutków wpływu planowanych działań inwestycyjnych na środowisko kulturowe gminy;
- pozyskiwanie z wszelkich dostępnych źródeł środków finansowych, w tym przyjęcie zasad partnerstwa publiczno-prywatnego w realizacji ochrony środowiska kulturowego;
- pozyskanie poparcia społecznego dla działań związanych z ochroną środowiska kulturowego;
- koordynowanie działań prowadzonych w stosunku do środowiska kulturowego na terenie gminy;
- współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami;
- efektywne zarządzanie programem;
- prowadzenie ciągłego monitoringu zmian w stanie środowiska kulturowego.

9. **Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami**

Realizacja programu poddana zostanie ocenie Rady Miejskiej w Ciechanowcu po upływie dwóch lat od jego uchwalenia. Z realizacji *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami* Burmistrz Ciechanowca sporządzi, co 2 lata sprawozdania, które zostaną przedstawione Radzie Miejskiej w Ciechanowcu. W roku 2023 podjęte zostaną prace nad przygotowaniem i przyjęciem w roku 2023 *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2024-2027*.

Kryteria oceny poziomu realizacji gminnego programu:

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy:

- zakres współpracy z właścicielami zabytków,
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi,

- wysokość dofinansowania prac rewaloryzacyjnych przy obiektach zabytkowych nie będących własnością gminy,
- liczba uporządkowanych zabytkowych nekropolii i miejsc pamięci,
- inne.

W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego:

- wykonanie zadania aktualizacji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy,
- liczba nowych obiektów wpisanych do GEZ,
- liczba złożonych wniosków o wpisanie do rejestru zabytków,
- inne.

W ramach priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości:

- zakres i efektywność informacji dla właścicieli obiektów zabytkowych,
- liczba przeprowadzonych w terenie weryfikacji obiektów znajdujących się w GEZ,
- liczba opracowanych prac studialnych,
- liczba zrealizowanych działań edukacyjnych na terenie gminy,
- liczba publikacji poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy,
- liczba obiektów zgłoszonych do udziału w kolejnych edycjach „Konkursu na najlepiej zachowany zabytek wiejskiego budownictwa drewnianego w województwie podlaskim”,
- liczba opracowanych i utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, itp.,
- udział pracowników w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- inne.

10. **Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami**

Główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).

Istnieje możliwość dofinansowania zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z budżetu państwa. Wsparcie finansowe pochodzi ze środków:

- Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programów operacyjnych.
- Wojewody Podlaskiego, będących w dyspozycji Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Budżetu samorządu województwa podlaskiego i jednostek samorządu terytorialnego.
- Funduszu Kościelnego (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów).
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla założeń zieleni zabytkowej).

Inną możliwością dofinansowania jest pozyskanie środków z:

- Funduszy Europejskich, dystrybuowanych na poziomie krajowym.
- Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowanych na poziomie województw.
- Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej itp.

11.

Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Uchwała nr 216/XLIII/14 z 8 sierpnia 2014 r. podjęta przez Radę Miejską w Ciechanowcu pozwala na udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Gmina Ciechanowiec jest właścicielem tylko jednego zabytku (synagoga w Ciechanowcu). Renowacja obiektu zostanie przeprowadzona przy pomocy funduszy zewnętrznych i środków własnych.

Wykonanie zadań w zakresie ochrony zabytków finansowane z budżetu gminy będzie realizowane w miarę posiadanych środków finansowych wynikających z bieżących potrzeb związanych z ochroną zabytków zarówno nieruchomych jak i całego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy. Pozostające pod opieką gminy miejsca pamięci zostały w ostatnich latach odnowione.

12. **Aneksy**

12.1. Wykaz zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Podlaskiego

WYKAZ ZABYTKÓW WPISANYCH DO REJESTRU (stan na 18.03.2019 r.)				
Lp.	**OBIEKT**	**ULICA**	**DATOWANIE**	**NUMER W REJESTRZE ZABYTKÓW I DATA WPISU**
1.	Kapliczka murowana	Koce-Basie, przy drodze do wsi	ok.1900 r.	A-239 07.07.2009 r.
2.	Oficyna w zespole dworskim	Pobikry	2 ćw. XIX w.	A-286 19.11.1966 r.
3.	Stajnia i wozownia w zespole dworskim, murowana	Pobikry	1905 r.	A-216 16.12.1985 r.
4.	Obora murowana w zespole dworskim	Pobikry	1904 r.	A-216 16.12.1985 r.
5.	Spichlerz murowany w zespole dworskim	Pobikry	XIX/XX w.	A-216 16.12.1985 r.
6.	Kuźnia murowana w zespole dworskim	Pobikry	l. 20 XX w.	A-216 16.12.1985 r.
7.	Park krajobrazowy w zespole dworskim	Pobikry	2 poł. XIX w.	A-216 16.12.1985 r.
8.	Mogiła zbiorowa ludności żydowskiej pomordowanej w 1942 r.	Pobikry, we wsi przy drodze do Malca	data poch.1942, data postawienia pomnika 1964 r.	A-428 30.12.1991r.
9.	Kościół pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika	Pobikry	1857-60 r.	A-55 28.04.1980 r.
10.	Cmentarz rzymskokatolicki	Pobikry	2 poł. XIX w.	A-307 16.06.1987 r.
11.	Ogrodzenie z bramami w zespole kościoła parafialnego pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika	Pobikry	3 ćw. XIX w.	307 16.06.1987
12.	Grobowiec Jezierskich, Ciecierskich, Horwattów murowany	Pobikry, cmentarz rzymskokatolicki	2 poł. XIX w.	A-191 24.09.2008 r.
13.	Kościół drewniany w zespole kościoła pw. Św. Doroty Dziewicy i Męczennicy	Winna-Poświętna	1690-1717 r.	293 i 34 19.11.1966 r.
14.	Dzwonnica drewniana w zespole kościoła pw. Św. Doroty Dziewicy i Męczennicy	Winna-Poświętna	1696-1717 r.	294 19.11.1966 r.
15.	Ogrodzenie z bramą murowane	Winna-Poświętna	4 ćw. XIX w.	321 7.09.1987 r.
16.	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła pw. Św. Doroty Dziewicy i Męczennicy	Winna-Poświętna	XVII w.	321 7.09.1987 r.
17.	Układ urbanistyczny Starego i Nowego Miasta	Ciechanowiec	XV w.	A-287 05.06.1987 r.
18.	Kościół w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737-39 r.	267 09.11.1966 r.
19.	Dzwonnica murowana w zespole	Ciechanowiec,	1737-39 r.	263

	kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	pl. Ks. Kluka		09.11.1966 r.
20.	Dzwonnica murowana w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737-39 r.	263 09.11.1966 r.
21.	Kostnica murowana w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737-39 r.	269 09.11.1966 r.
22.	Kostnica murowana w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737-39 r.	269 09.11.1966 r.
23.	Plebania murowana w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1887 r.	A-108 25.04.1981 r.
24.	Cerkiew prawosławna pw. Wniebowstąpienia Pańskiego	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 32	1875	A-138 11.05.1981 r.
25.	Synagoga	Ciechanowiec, ul. Mostowa	k. XIX w.	A-132 07.05.1981 r.
26.	Budynek szpitalny w zespole klasztornym Sióstr Miłosierdzia	Ciechanowiec, ul. pl. Ks. Kluka	1737-1785 r., l.50 XX w.	A-126 28.04.1981 r.
27.	Kapliczka murowana	Ciechanowiec, ul. Kościelna	2 ćw. XIX w.	A-107 27.04.1981 r.
28.	Cmentarz rzymskokatolicki	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	1810 r.	A-239 8.06.1987 r.
29.	Kaplica grobowa Szczuków na cmentarzu rzymskokatolickim	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	ok. 1842-59 r.	270 11.1966 r.
30.	Ogrodzenie zespołu cmentarzy, z bramą	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	1842 r.	A-293 8.06.1987r.
31.	Cmentarz prawosławny	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	1810 r.	A-353 23.12.1987r.
32.	Cmentarz ewangelicki	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	1810 r.	A-331 5.09.1987r.
33.	Cmentarz żydowski I	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	pocz. XIX	A-332 16.09.1987
34.	Cmentarz żydowski II	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	pocz. XIX w.	A-332 16.09.1987
35.	Mogiła żołnierzy polskich z I wojny światowej	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	XX w.	A-450 30.12.1991
36.	Mogiła zbiorowa rozstrzelanych w czasie II wojny światowej	przy drodze Ciechanowiec - Kozarze (Ciarki)	1941, 1964 r.	A-427 30.12.1991 r.
37.	Dom murowany Ciechanowieckiej Spółki Spożywczej	Ciechanowiec, pl. 3 Maja 16	1913 r.	A-530 12.12.1994 r.
38.	Parkan w pozostałościach zespołu dworskiego	Ciechanowiec, ul. Parkowa	I poł. XVIII w.	A-41 29.07.1972 r.
39.	Tzw. "Zamczysko" w pozostałościach zamku	Ciechanowiec, ul. Parkowa	XVI w.	131 7.05.1981
40.	Pałac w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	ok. 1875, 1966-1970 r.	4 9.02.1953
41.	Oficyna w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	ok. 1860 r.	A-86 16.01.1981 r.
42.	Stajnia w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	1866 r.	A-85 16.01.1981 r.
43.	Wozownia w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	1866 r.	A-87 16.01.1981 r.
44.	Park krajobrazowy w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	w. XIX, ok.1850 r.	356 9.02.1953 r.
45.	Zajazd ob. dom mieszkalny	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 1	4 ćw. XIX w.	A-133 07.05.1981 r.

12.2. Wykaz zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków (bez zabytków wpisanych do rejestru)

ZABYTKI WPISANE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW				
Lp.	**ID.**	**OBIEKT**	**ULICA**	**DATOWANIE**
1.	1/1036	Oficyna w zespole dworskim	Antonin 17	k. XIX w.
2.	17/1036	Dom drewniany	Koce-Basie 31	k. XIX w.
3.	21/1036	Mogiła zbiorowa ludności cywilnej pomordowanej w czasie okupacji hitlerowskiej	Kozarze, w lesie od strony wsi Zaszków	data pochówku 1944, data postawienia pomnika1970 r.
4.	24/1036	Wiatrak - koźlak	Łempice 44	k. XIX w.
5.	49/1036	Dom drewniany	Trzaski 25	l. 20 XX w.
6.	55/1036	Młyn wodny	Tworkowice	l. 20-30 XX w.
7.	60/1036	Młyn motorowy	Winna-Poświętna	l. 20 XX w.
8.	61/1036	Cmentarz rzymskokatolicki I	Winna-Poświętna	pocz. XIX w.
9.	62/1036	Cmentarz rzymskokatolicki II	Winna-Poświętna	pocz. XIX w.
10.	67/1036	Dom drewniany	Winna-Wypychy 7	1903 r.
11.	114/1036	Zajazd ob. dom mieszkalny	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 2	4 ćw. XIX w.
12.	117/1036	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Kościuszki 25	pocz. XX w.
13.	118/1036	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Kościuszki 32	pocz. XX w.
14.	119/1036	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kościuszki 43	1932
15.	150/1036	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 30	XIX/XX w.
16.	152/1036	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 32	pocz. XX w.
17.	153/1036	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 34	XIX/XX w.
18.	154/1036	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 36	XIX/XX w.
19.	156/1036	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 48	1920 r.
20.	159/1036	Dom murowany	Ciechanowiec, pl. 3 Maja 13	pocz. XX w.
21.	161/1036	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 19	1923 r.
22.	163/1036	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 24	1930 r.
23.	164/1036	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 30	ok. 1925 r.
24.	165/1036	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 33	l. 20 XX w.
25.	170/1036	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Świętojańska 5	XIX/XX w.
26.	175/1036	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Uszyńska 7	k. XIX w.
27.	177/1036	Młyn drewniany motorowo-elektryczny	Czaje-Bagno	1946 r.
28.	178/1036	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 20	1920 r.
29.	179/1036	Cmentarz przykościelny	Ciechanowiec ul. Plac Ks. Kluka	XVIII w.
30.	180/1036	Cmentarz prawosławny przy cerkwi	Ciechanowiec ul. Mickiewicza	XIX w.
31.	181/1036	Cmentarz żydowski	Ciechanowiec ul. Uszyńska	XIX –XX w.

12.3. Wykaz obiektów archeologicznych wpisanych do Ewidencji Zabytków Archeologicznych Województwa Podlaskiego

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W GMINIE CIECHANOWIEC

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA	NUMER W REJESTRZE ZABYTKÓW
1.	Antonin	46-81	5	cmentarzysko kurhanowe	OWR[1]	C-53
2.	Antonin	46-81	23	osada, ślady osadnictwa	pradzieje - średniowiecze	
3.	Antonin	46-81	24	ślady osadnictwa	epoka kamienia - OWR	
4.	Antonin	46-81	25	osada, ślady osadnictwa	epoka kamienia- okres nowożytny	
5.	Antonin	47-81	2	osady	epoka brązu - okres nowożytny	
6.	Antonin	47-81	3	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
7.	Antonin	47-81	4	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
8.	Antonin	47-81	5	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
9.	Antonin	47-81	6	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
10.	Bujenka	46-81	26	ślad osadnictwa	epoka brązu	
11.	Bujenka	46-81	28	ślady osadnictwa	epoka brązu - średniowiecze	
12.	Bujenka	46-81	29	obozowisko, ślady osadnictwa	mezolit - okres nowożytny	
13.	Bujenka	46-81	30	ślady osadnictwa	epoka kamienia- okres nowożytny	
14.	Bujenka	47-81	21	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
15.	Bujenka	47-81	28	osada, ślad osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
16.	Bujenka	47-81	29	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
17.	Bujenka	47-81	30	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
18.	Bujenka	47-81	31	ślad osadnictwa	epoka brązu	
19.	Ciechanowiec	47-80	2	?	?	
20.	Ciechanowiec	47-80	6	?	?	
21.	Ciechanowiec	47-80	7	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
22.	Ciechanowiec	47-80	8	?	?	
23.	Ciechanowiec	47-80	11	?	?	
24.	Ciechanowiec	47-80	12	ruiny zamku	XV-XVIII w.	Nr rej. 131
25.	Ciechanowiec	47-80	13	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
26.	Ciechanowiec	47-80	14	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
27.	Ciechanowiec	47-80	15	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
28.	Ciechanowiec	47-80	16	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
29.	Ciechanowiec	47-80	17	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	

30.	Ciechanowiec	47-80	18	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
31.	Ciechanowiec	47-80	19	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
32.	Ciechanowiec	47-80	20	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	
33.	Ciechanowiec	47-80	21	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
34.	Ciechanowiec	47-80	22	ślady osadnictwa	późne średniowiecze - okres nowożytny	
35.	Ciechanowiec	47-80	23	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
36.	Ciechanowiec	47-80	24	ślad osadnictwa	późne średniowiecze - okres nowożytny	
37.	Ciechanowiec	47-80	25	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
38.	Ciechanowiec	47-80	26	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
39.	Ciechanowiec	47-80	27	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
40.	Ciechanowiec	47-80	28	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
41.	Ciechanowiec	47-80	29	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
42.	Ciechanowiec	47-80	30	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
43.	Ciechanowiec	47-80	31	cmentarz żydowski	XIX-XX w.	
44.	Ciechanowiec	47-80	42	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
45.	Ciechanowiec	47-80	43	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
46.	Ciechanowiec	47-80	44	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
47.	Ciechanowiec	47-80	45	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
48.	Ciechanowiec	47-80	46	ślady osadnictwa	późne średniowiecze - okres nowożytny	
49.	Ciechanowiec	47-80	47	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
50.	Ciechanowiec	47-80	48	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
51.	Ciechanowiec	47-80	49	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
52.	Ciechanowiec	47-80	52	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
53.	Ciechanowiec	47-80	53	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
54.	Ciechanowiec	47-80	54	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
55.	Ciechanowiec	47-80	55	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
56.	Ciechanowiec	47-80	56	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
57.	Ciechanowiec	47-80	57	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
58.	Ciechanowiec	47-80	58	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
59.	Ciechanowiec	47-80	59	ślad osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
60.	Ciechanowiec	47-80	60	ślad osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
61.	Ciechanowiec	47-80	61	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
62.	Ciechanowiec	47-80	62	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
63.	Ciechanowiec	47-80	63	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
64.	Ciechanowiec	47-80	64	ślad osadnictwa	XIX w.	
65.	Ciechanowiec	47-80	65	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
66.	Ciechanowiec	47-80	66	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
67.	Ciechanowiec	47-80	67	ślad osadnictwa	XIX w.	

68.	Ciechanowiec	47-80	68	rosyjski obóz artyleryjski	XIX w.	
69.	Ciechanowiec	47-80	69	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
70.	Ciechanowiec	47-80	70	osada	okres nowożytny	
71.	Ciechanowiec	47-80	71	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
72.	Ciechanowiec	47-80	72	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
73.	Ciechanowiec	48-81	6	ślad osadnictwa	OWR	
74.	Czaje-Wólka	47-82	9	ślady osadnictwa	epoka brązu	
75.	Czaje-Wólka	47-82	12	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
76.	Czaje-Wólka	47-82	13	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
77.	Czaje-Wólka	47-82	14	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
78.	Czaje-Wólka	47-82	15	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
79.	Czaje-Wólka	47-82	16	ślad osadnictwa	średniowiecze	
80.	Czaje-Wólka	47-82	19	cmentarzysko kurhanowe	wczesne średniowiecze	
81.	Czaje-Wólka	47-82	20	ślad osadnictwa	neolit	
82.	Dąbczyn	48-80	26	ślad osadnictwa	epoka brązu	
83.	Dąbczyn	48-80	27	ślad osadnictwa	średniowiecze	
84.	Koce-Piskuły	46-81	41	ślad osadnictwa, osada typu wiejskiego	późne średniowiecze- okres nowożytny	
85.	Koce-Piskuły	46-81	42	osada, punkt osadniczy, ślad osadnictwa	epoka kamienia- okres nowożytny	
86.	Koce-Piskuły	46-81	43	osada, punkt osadniczy, ślad osadnictwa	epoka kamienia- okres nowożytny	
87.	Koce-Piskuły	46-81	44	ślady osadnictwa, osady	epoka kamienia- okres nowożytny	
88.	Koce-Piskuły	46-81	45	punkt osadniczy, ślad osadnictwa	epoka kamienia - średniowiecze	
89.	Koce-Piskuły	46-81	46	osady	OWR – okres nowożytny	
90.	Koce-Piskuły	46-81	47	osada	epoka brązu - epoka żelaza	
91.	Koce-Piskuły	46-81	48	osady, ślad osadnictwa	epoka brązu - średniowiecze	
92.	Koce-Piskuły	46-81	49	osada, ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
93.	Koce-Schaby	46-81	27	ślad osadnictwa	pradzieje	
94.	Kosiorki	48-80	6	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
95.	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	7	osady	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
96.	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	8	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
97.	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	9	kurhan?	?	
98.	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	11	ślady osadnictwa	EB² - okres nowożytny	
99.	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	12	ślady osadnictwa	neolit - okres nowożytny	

100.	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	14	kurhan?	?	
101.	Kozarze	47-80	3	?	?	
102.	Kozarze	47-80	4	?	?	
103.	Kozarze	47-80	41	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
104.	Kozarze	47-80	50	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
105.	Kozarze	47-80	51	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
106.	Kułaki	47-81	9	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
107.	Kułaki	47-81	10	kurhan?	?	
108.	Łempice (Choszka)	47-82	2	ślad osadnictwa	późne średniowiecze	
109.	Łempice	47-82	3	kurhan	grobowiec starożytny	Nr rej 201/A (biał.), A-168 (łomż.)
110.	Łempice	47-82	4	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
111.	Łempice	47-82	5	osada, ślad osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
112.	Malec	48-81	4	kurhan, ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
113.	Przybyszyn	48-80	7	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
114.	Przybyszyn	48-81	13	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
115.	Przybyszyn	48-81	15	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
116.	Radziszewo-Króle	48-81	1	osada	wczesne średniowiecze	
117.	Radziszewo-Króle	48-81	2	ślad osadnictwa	?	
118.	Radziszewo-Króle	48-81	3	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
119.	Radziszewo-Sieńczuch	47-82	1	osada, ślad osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
120.	Radziszewo-Sieńczuch	47-82	6	osada, ślady osadnictwa	epoka brązu - średniowiecze	
121.	Radziszewo-Sieńczuch	47-82	7	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
122.	Radziszewo-Sieńczuch	47-82	8	ślady osadnictwa	neolit - epoka brązu	
123.	Radziszewo-Sieńczuch	47-82	11	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
124.	Radziszewo-Sobiechowo	47-81	11	ślad osadnictwa	epoka brązu	
125.	Radziszewo-Sobiechowo	47-81	13	ślady osadnictwa	neolit - okres nowożytny	
126.	Radziszewo-Sobiechowo	47-81	14	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
127.	Radziszewo Stare	47-81	15	ślad osadnictwa	epoka brązu	
128.	Radziszewo Stare	47-81	16	osady	średniowiecze - okres nowożytny	
129.	Skórzec	48-81	10	osada, ślad osadnictwa	OWR - okres nowożytny	
130.	Tworkowice	48-80	8	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
131.	Tworkowice	48-80	9	ślad osadnictwa	?	
132.	Tworkowice	48-80	10	osady	epoka brązu - późne średniowiecze	
133.	Tworkowice	48-80	13	ślady osadnictwa	średniowiecze – okres nowożytny	
134.	Winna-Poświętna	47-81	8	osada, ślad osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	

135.	Winna-Poświętna	47-81	23	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
136.	Winna-Poświętna	47-81	27	ślad osadnictwa	epoka brązu	
137.	Winna Stara	47-81	17	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
138.	Winna Stara	47-81	18	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
139.	Winna Stara	47-81	22	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
140.	Winna-Wilki	47-81	19	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
141.	Winna-Wilki	47-81	20	osada	epoka brązu	
142.	Winna-Wypychy	47-81	7	osada, ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
143.	Winna/Trzaski	47-81	12	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
144.	Winna/Trzaski	47-81	24	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
145.	Winna/Trzaski	47-81	25	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
146.	Winna/Trzaski	47-81	26	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
147.	Wojtkowice Stare	48-80	12	osady	późne średniowiecze - okres nowożytny	
148.	Zadobrze	47-80	9	?	?	
149.	Zadobrze	47-80	10	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
150.	Zadobrze	47-80	32	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
151.	Zadobrze	47-80	33	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
152.	Zadobrze	47-80	34	ślad osadnictwa	epoka brązu	
153.	Zadobrze	47-81	1	ślad osadnictwa	epoka brązu	
[1] – okres wpływów rzymskich [2] – epoka brązu						

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Marek Karolewski

A.